

SECTIO I.

Concilio gum de creta, seu constituta Pontificum, curiaeque Romanae placita, qua hō volūmē recentiora sunt, ad novissimum referenda putent.

SCHOL. Vida. Illust. de Rieger in Instit. Iurisprud. Ecclesiast. part. I. §. 432.

*missilēdū mīlā sūcūmēdū cīsēlēdū sūcūrītēdū nīvēdū
nīvē būlē, mīlānē wārōdū. §. X. nō būlē mīnīvēdū mīpē
cīsēlēdū sūcūmēdū būlē: mīnīvēdū līmā
cīsēlēdū sūcūmēdū būlē: mīnīvēdū līmā*

Quibus temporum intervallis circumscriptendum.

Displiquerunt haec tametsi vulgatissima clar. Rautenstrachio¹: nec, nisi valde fallor, sine iusta ratione. Gratianum fateor pleraque veteris discipline capitula satis diligenter collegisse: fateor præterea opera hominis illius ac studiis novae, quae deinde invaluit, disciplinae multum auctoritatis accessisse: originem tamen huius antiquorem Gratiano, et iam inde ab initio noni sacculi repetendam esse contendeo. Isidori enim commenta quis nescit hodie? aut quis ignorat, antiquis Patrum institutis, quae annis amplius octingentes omnis sanctissime venerata est Ecclesia, alia atque alia infligi coepisse vulnus ex eo potissimum tempore, quo sc̄tae illae decretales actatis eius seu inscrita seu ignavia tamquam genuinae auctoritatem adeptae sunt? Adepta vero sunt dudum ante Gratianum, ipso celeberrimo Riegerro fidente: Epistolas Isidori Decretales Gratiani temporibus communi veluti usu receptas in maxima apud omnes fuisse auctoritate². Quare si qua est omni ex causa mutatae disciplinae novi Iuris figura epocha, huius procul dubio initia rectius ab Isidori quam Gratiani collectione repetemus. Defluxit autem nova haec disciplina non ultra saeculum decimunquintum, sub cuius initia de restituendo antiquo Iure, tollendisque abusibus agitari consilia non infelicer coepita sunt. Ex his demum capitula, quae in Proleg. Iuris Eccles. §. 20.

¹ Dicit. de Decret. Gratian. §. 82. p. 186.

CAPVT I.

tibus natum est Ius, quod, nescio an apto satis nomine, novissimum compellant.

SCHOL. Quartam his epocham addidit Cl. Pichlerus in brevi historia Iuris Ecclesiastici, his verbis: Quartā denum ac præsens epocha, in qua veteris historiæ studium inzaluit, tum et Ecclesiastica: nec non Iuris Canonici correctionis, eiusdemque cum Regio Iure concordiae. Et hoc merito nuncupari potest Ius vetustissimum novum; novum quidem ex recenti eiusdem confessione; vetustissimum vero ob eius fundamenta, quippe quod nihil a primæva sua Ecclesiæ constitutione aberrat.

CAPVT II.
DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS ECCLESIASTICI VETERIS.

§. XI.

Origo Iuris Sacri est a Christo.

Originem Iuris Sacri ceteraque, quae ad historiam eius pertinent, dum explicare instituo, video mihi ab ipsius rerum christianarum primordiis ducenta initia. Iam hoc enim primum satis omnibus constat, Ecclesiam ab ipso Dei filio Iesu Christo, dum humanam indutus naturam inter mortales versetur, collectam esse atque institutam. Eandem vero a sapientissimmo fundatore ita fuisse conditam, ut eam ipse non relinquere informem, sine structura certis legibus circumscripta, sine quadam ordinati regimini formula; et si divina scriptura, quod saepe facit minimeque ambigue, eum nobis non exhibetur populi sui legislatorem, ipsa tamen fundamentalium legum necessitate (§. I.) adducerer, ut crederem.

SCHOL. At nunc in re, quae oculis iudicari potest, nihil argumentationibus opus est. Christus enim est, qui nos

SECTIO I.

nos divinae huius civitatis legem in salute animarum posuit primus omnium explicare docuit Ioann. VI. 38. 40. Ipse Rectores instituit, formamque ac modum perpetuum regiminis determinavit. Marth. XVI. 18. Ipse et poenam, et poenae genus sancivit aduersus eos, qui momenti Ecclesiae temere ac per contumaciam morem gerere detestant. Matth. XVIII. 17. Ipse denique quam in rebus arduis atque ambiguis consultandi iudicandique rationem tenere nos deceat, dilucide exposuit Matth. loc. cit. litemitesque designavit, intra quos contineri debeat obedienti. necessitas utriusque supremae potestati debita, Ioann. XVIII. 36. Mitto alia permulta eiusdem generis, quae divinos codices legentibus ignota esse minime possunt. Conf. Fenerlini diss. de Christo novo legislatore. Goetting. 1739.

§. XII.

Auxerunt Apostoli.

Collectam ita atque ordinatam fidem multitudinem *Apostolis* regendam commendavit Christus: instruatis quum aliis donis ad munieris exlectionem necessariis, tum potestate quaque, qua iure possent constitue cetera, quae ad ornandum supremi Numinis cultum idonea essent, et ordine alios parique cum auctoritate praefere futuros post se christianorum coetum Gubernatores. 3. Et vero satis constat, *Apostolos* data sibi divinitus potestate quam primum etiam usos fuisse. Docent enim hoc perspicue res ab iis gestae: docent ad formandos christianorum tam publicos quam privatos mores editae praeceptiones, quarum plena est Apostolicarum Epistolarum, Pauli cumprimitis series 4. Exercebant autem

hanc

¹ Ioann. XX. 21. Luc. VI. 13.

² Luc. X. 16. Ad Cor. XI. 34.

³ Act. I. 26.

⁴ Douay, lib. 2. cap. 12. §. 15.

CAPVT II.

hanc potestatem *Apostoli* non singuli tantum, verum iuncti etiam consilii, quoties gravior quaedam causa, cuiusmodi Antiochena fuit in Hierosolymitano congressu composita, maturam deliberationem deposceret: eaque initia conventuum fuerunt, quos iunior actas *Concilia seu Synodos* appellavit.

SCHOL. Ut vero nolim ego, quot Eisengreinius, quot Annatus et alii, numerare Apostolica Concilia; tria tamen Cabasutus haud aegre largiar. Vid. *Notit. concil. et Histor. Eccles. Sac. I. p. 27.* Primum quod non multo post illapsum Spiritus Sancti ea de causa celebratum est, ut in locum Iudea proditoris alias in munere sacro Apostolus constitueretur. Actor. I. 26. Cabasutus cit. loc. Natalis Alexander in *Hist. Eccl. Sac. I. dissert. 6.* Henr. Dodwell: *dissert. I. in Cyprian.* §. 17. Alterum in quo electi sunt septem Diaconi. Natalis Alexander *Sac. I. dissert. 8.* Bingham orig. *Eccles. lib. 4. cap. 1.* §. 1. seqq. Tertium Hierosolymis inedio saeculo primo habitum est, cuius historiam descripsit S. Lucas Act. c. XV. Adde Natalem Alexandrum *Sac. I. dissert. 10. et 11.* Ioann. Spencer de legib. *Ritual.* *Hebr. p. 588. seqq.* et Christ. Lupus ad *Can. 67. Concil. Trull.* Quartum his adiungit, quod celebrazione dicuntur antequam praedicandi Evangelii causa a se invicem discedenter, hoc consilio, ut quandam doctrinae formulam collatis symbolis comparent, qua veluti regula immobili fidei in populis instituendis uterentur. At, quoniam ad Rufini unum testimonium omnem videam reduci scriptorum in hac re concessionem, nondum satis apud animum meum constituere possum, quantum illi tribendum esse iudicem. Vid. Fabricium in *Cod. apocry. nov. testam. P. 3. pag. 339.* Bingham lib. 10. cap. 3. §. 5. Natalis Alexander *Sac. I. dissert. 12.* Ruprecht in *not. histor. ad Ius Can. P. I. pag. 11. seqq.* Antiochenum autem nescio quod Apostolorum concilium, cuius novem Canoncs descriptis Turrianus lib. 1. cap. 25. et ex illo Baronius in annal.

ann. ad ann. 102. n. 19. omnino spurium est. Conf. Ioann. Dallaeus lib. 2. de Pseud. epigr. Apostol. cap. 22. 25. Pagius in crit. ad ann. 56. (Natalis Alexander Saec. I. dissert. 20. Gibert in nota subiecta Epenii dissertationi in Synodus Nicænam secundam §. 9. et Fabrichius loc. cit. pag. 336.)

§. XIII.

Et Successores illorum Episcopi.

Apostolorum exemplo, qui post illos christianorum Ecclesiis præsidebant Episcopi, quin et ipsi, quas quisque coetui suo utiles iudicavit, aptasque leges præscripserint, seu singuli seorsim, seu congregati in Synodis, dubitare nos minime sinunt sincera, tametsi pauc primæ huius aetatis Ecclesiastica monumenta. Copiosas quidem et frequentes Episcoporum Synodos non ferebat primis saeculis suspiciosa Magistratum Romanorum avitas, cui per leges mitium etiam Imperatorum in christianos maxime Praepositos, crudeli esse impune licuisse tamen, quoties intermitteret saeviens temporas, et condensis etiam Canonibus pietati fidelium, ordini ac disciplinae publicas consultum ivisse Eusebius nobis ac Cyprianus, et qui prior est utroque Tertullianus testes sunt. Huius quidem insignis in hanc rem locus est in libro de ieiunio. *Aguntur præterea inquit per Graecias illa certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis, per quae et altiora queaque in commune tradantur, et ipsa representatione totius nominis christiani magna veneratione celebratur.*

SCHOL. Quem locum non dispicio quae me cogat ratio ita interpretari, ut videatur Tertullianus celebrandrum Synodorum consuetudinem sua demum aetate in Ecclesiis Graecis oinducam fuisse, significare, et si hoc suadeat Mosheim.

§. XIV.

CAPVT II.

§. XIV.

Pauci tamen prima aetate Canones fuerunt.

Modicum tamen praeter leges a Christo (§. XI.) eiusque discipulis traditas (§. XII.) primis istis ac beatiss temporibus Ecclesiasticorum Canonum fuisse numerum haud agre crediderim. Sufficiebat coercendac paucorum improbatis Apostolorum primum Episcoporumque sola auctoritas : severa deinde innocentis huius aetatis lex, quae in numero christianorum neminem esse patiebatur sceleratae vitae sefatuorem. Causæ vero, quae tot post deinde regulas Ecclesiasticas peperunt, hoc aevō nullæ, aut certo rarae existerunt. Equidem multa Romanorum Pontificum decretia hac aetate consignavit *Autor* libri, qui *Pontificalis* inscribitur, ex quo Sandinus illa ac *Douijatus* commemorant : in vitis Pontificum ille; hic in Praenotionibus Iuris Canonici. Multas præterea decretales eorundem Epistolæ octavo saeculo *Isidorus* produxit : sed ut haec huius viri commenta inanissima veri sunt, ita parum libro Pontificali saepe constat auctoritas. Sane recentior hic esse liber videtur, quam ut firmum ex illo de antiquis adeo institutis, certumque de promere testimonium liceat. *Dionysii* quoque illius, cui *Aeopagitas* nomen est, de Ecclesiastica Hierarchia libri, si modo genuinum esse viri opus constaret, permittum, fateor, ad illustrandam horum temporum disciplinam conferre possent. Verum ut nunc sunt doctissimorum viorum de his pugnantia secum iudicia, in obscuru posita sunt omnia.

SCHOL. De Pontificali eruditæ disseverit Schelstraten tom. 1. *Antiq. illustr. dissert. 3. cap. 5.* etsi vix in omnibus consentiant. De operibus Dionysii vide Colleterum *Præf. Theologie.* tom. 8. *dissert. 5.* et Dom. Mansi *ad dissert. 22.* *Saec. I.* Natalis Alexandri.

C

§. XV.

§. XV.

*An extiterit aliquis codex Canonum primis
tribus saeculis?*

Paulo certiora stant, quae de *Canonibus Apostolicis, Constitutionibusque disputant eruditii*. Certe fuerunt, inter quos Beveregius atque Espenius ceteris facile praestant, qui hanc ipsam Canonum Apostolicorum collectionem communem primitivae Ecclesiae Iuris fuisse codicem ut persuaderent magno studio adnisi sunt. In quo mihi quidem non satisfaciunt. Canones tamen ipsos perantiquos esse, et a disciplina Graecorum huius aevi plerosque non alienos, multis videntur et luculentis argumentis demonstrasse. Sed de hac tota re nominihi diligenter nobis disceptandum est.

§. XVI.

De Canonibus Apostolicis variae sententiae.

De Canonum Apostolicorum tam numero quam origine, auctoritateque non his demum postremis temporibus disceptari coepit, verum olim etiam Latina Ecclesia a Graeca dissidebat. Graecos enim quinque et octuaginta Canones saltem post Trullanam Synodus constanter numerasse, cosque tamquam ab *Apostolis* editos eximia quadam veneratione coluisse certum est multisque exploratum testimonii¹. At Latina Ecclesia ignotos sibi primum, simulatque in occidente vulgati sunt, Syndicali decreto repudavit². Invaluit tamen apud Latinos quoque sensim priorum quinquaginta auctoritas adeo, ut

¹ Vid. Beveregius *dissert. de Apostol. Can. auctorit.* §. 2. *Tbom. Bruno, dissert. de Can. Apostol.* §. 1. *Espen Schol. ad Can. 2. Trull.*

² *Synod. Rom. ann. 496.*

CAPVT II.

ut etiam in causis iudicandis pro legibus adhiberentur; verum ita tamen adhiberentur, ut nihil, quod de origine illorum decernerent, certi videantur atque explorati habuisse¹. Deseruit hanc maiorum suorum in adserenda Canonum dignitate prudentem moderationem iunior aetas. *Haloander* enim, ut multa alia veterum scripta, posteaquam istud quoque veteris Graeciae praeclarum monumentum in lucem protractisset, fuerunt illico egregia, ut illa aetas ferebat, doctrina viri, qui antiquitatis, ut opinor, capti studio, omnes quinque supra octuaginta Canones pro genuinis ac sinceris *Apostolorum* regulis reciperent². Hanc sententiam impugnare adgressi sunt Magdeburgenses Centuriatores conatu non infelici. Et quamquam *Franciscus Turrianus*, singulari pro his Canonibus scripto opusculo³, causam eorum magna virium et ingenii contentione agere instituerit; coque rem falsa veris, ut erat vir acumine mire valens, permiscendo adduxerit, ut plures eam, et in his *Binius* quoque, sententiam amplexi fuerint: dividendam tamen candem *Baroniū* census, reiectis ceteris priores dumtaxat quinquaginta probans, quod ipsum etiam Bellarminus fecit. Verum haec non magis quam illa *Turriani* sententia probare se diu peritoribus potuit.

SCHOL. I. Decretum, quo (§. XVI.) liber *Canonum apocryphus* diserte pronuntiatur, Gratianus noster Gelasio tribuit. An vero huic Pontifici omnino adscribi possit, ambiguum est vehementer ob ea, quae a viris eruditissimis varie sunt ac doce in partem utramque disputata. Vid. Beveregius *in cod. Canon. primit. Eccles. vind. lib. 1. cap. 9.* Pearsonius in *Vindic. Ignat. P. 1. cap. 4.* Pagius in *Critic. ad ann. 494. num. 3.* et Espen in *dissert. de Canon. Apostol.* §. 6. Sententiam decreti contra Turrianum et Baronium vindicat Natalis Alexander

¹ Vid. Bevereg. cit. *dissert. §. 4.*

² Espen cit. *dissert. §. 4.*

³ Colon. ann. 1569.

SECTIO I.

der Sac*e*. *I. dissert.* 18. Pagius in *Critic. ad ann. 100. num. 10.* et Petrus de Marca *lib. 3. cap. 2. §. 7.*
 SCHOL. II. Ipse adeo Isidorus Mercator homo a mendacii minime alienus, quid de origine horum Canonum secum statueret, interdum videtur anceps haesisse. Vid. *dist. 16. Can. 4.* quem huic, non Isidoro Hispanensi tribuendum esse iam ante me Ant. Augustinus vidit. Quod autem eo loco ait Isidorus, *synodali autoritate* robatoris fuisse Canones Apostolicos, eiusdem rei testem habeo Anastasium Bibliothecarium in praefatione septimae Synodi ad Ioannem P. VIII. Synodus haec Lateranensis fuit ann. 769. cuius acta edidit Caet. Cennius Romae ann. 1736. et ante illum Luc. Holstenius in *Collect. Rom. P. 1. pag. 257. seq.* Conf. de Marca *lib. 3. cap. 2. §. 6.* Hinc Leo IV. Pontifex in Epistola ad Episcopos Britanniae Canones Apostolorum iis Canonibus accensuit, quibus in *Ecclesiasticis iudicis* iam tum utebantur; Canones inquam priores quinquaginta, quod constat ex responso Humberti dato Nicetae apud Gratianum *distinct. 16. Can. 3.* Ex quo intelligi liquidissime potest, quid sibi velit Urbanus Pontifex, dum *Can. 6. distinct. 32.* ita scribit: *sciendum vero, quod Canonum Apostolicorum auctoritate Orientalis, et ex parte Romana uitur Ecclesia.*

§. XVII.

Non possunt Apostolis adscribi.

Atque hoc quidem, si quid ego iudicare possum, non immerito. Etenim nemo unus ex iis, qui saeculo quarto superiores christianorum res gestas scriptis prosecuti sunt, Canonum ab Apostolis editorum mentionem uspiam iniicit. Quis est autem animo tam ad credendum proclivi, ut conditos ab ipsis Christi discipulis vel quinquaginta Canones sibi facile sinat persuaderi, de quibus omnis per tria omnia saecula altissime silet antiquitas?

CAPVT II.

tas? Nihil enim commentariis veterum Pontificum a Tauriano laudatas Epistolae moror, in quibus ad hanc expediendam controversiam nihil inesse praesidi evidenter est, quam ut probari debeat¹. Ad ipsa porro singulorum Canonum argumenta expendenda si quis conferre operam volet, nam is nullo paene negotio deprehendet, quam sint multa in his Canonibus, quae cum temporibus Apostolorum componi nullo modo queant.

SCHOL. Vid. Petr. de Marca *lib. 3. cap. 2. §. 5.* Beveregius *lib. 2. cod. vind. cap. 8. §. 2.* Collectus *Prælect. Theolog. tom. 8. dissert. 1. pag. 566.* et Natalis Alexander *citat. dissert.* Oppositus huic aliam novissime Constantinus a Castro villare: sed huic quoque respondit accurate Ittigius, ut fidem facit Agrerius in *Prolus. acad. de antiqu. collection. Canon.*

§. XVIII.

Constitutiones Apostolicae vulgo apocryphae.

Constitutionum libri octo, qui perinde *Apostolorum* nomine inscripti sunt, et a Clemente Romano editi feruntur, incerti parentis foetus sunt, et hanc ipsum ob causam auctoritatis parum firmae. *Apostolis* enim profecto adscribi non possunt. Non repetam, quod superiore disputatione primo loco ponebam, e silentio omnium, qui sacellum quartum praecedunt, scriptorum petutum argumentum, cui quidem in hac non minus quam illa inesse pondus expedienti facile patet. Illud quero, si *Apostolorum* haec Constitutiones sunt, quo modo in illis fit mentio paschalis controversiae, quam altero demum saeculo natam esse in Ecclesia nemo nescit? Si Baptismum haereticorum iterari iusserunt ipsis *Apostoli*, quo iure Ecclesia eum negavit esse repetendum²? Porro vult Con-

sti-

¹ Vid. Natalis Alexander cit. dissent. prop. 5.

² Lib. 6. cap. 15.

SECTIO I.

stitutionum istarum auctor quasi ex *Christi* ipsius praecepto minorem annis quinquaginta Episcopum non constitui, quod ego non putem Apostolorum cuiquam in mentem venisse, utpote qui sciam, *Timotheum* admodum iuvenem Ephesinae Ecclesiae a *Paulo* fuisse praepositum¹. Ait deinde, editas has Constitutiones a duodecim *Apostolis* *Paulo* praesente, ac septem diaconis². Anne vero etiam *Stephano* praesente diaconorum primicerio, quem nemo ignorat ante *Pauli* conversionem martyrium obiisse? Similia his sunt permulta alia. Sed arbitror, ex his liquido constare, non esse istas Apostolicas Constitutiones, nec vero collectas a *Clemente*. Virum enim fuisse, *Clementem* et pium et doctum ab antiquis saepe traditum est. Auctoris Constitutionem inscitiam multa sunt, quae produnt, cuiusmodi illud est, quod huic homini *Apostoli* fari adhuc poterant etiam demortui. Deinde vanam esse hanc *Turriani* opinionem inde colligo, quod nec *Epiphanius*, nec *Athanasius*, nec *Eusebius* uspiam *Clementi* hoc opus tribuant.

SCHOL. Vid. Natali Alexander *Sac. I. dissert.* 19. Petrus Colletus *Praefat. Theolog. tom. 8. dissert. 2. pag. 572.* Guil. autem Whistoni *placida*, ut ille ait, *deliria* refellit accurate Ioann. Clericus in *dissert. de Constit. Apostol.* §. 11. seqq.

§. XIX.

Cuius sint aetatis?

Quo vero tempore, aut a quo conditi sint Canones Apostolici? Quando, aut a quo collectae Constitutiones? ambigua lis est. Alius alias eas collectiones temporibus vindicat. Canones *Beveriegus* labente secundo saeculo, aut certe initio tertii ab Ecclesiis Apostolicis conditos, et in

¹ Lib. 2. cap. 1. Cf. *Bingbam lib. 2. cap. 10. §. 1.*

² Lib. 8. cap. 4.

CAPVT II.

in hanc, qua nunc sunt, formam collectos statuit¹. Eosdem Dallaeus nec a viris Apostolicis editos, nec ante quinti saeculi finem collectos disputat². Medium inter utrumque viam ingressus vir doctissimus *Ioan. Gril.* *Janus* materiam quidem collectionis pervertastam fatetur, ut quae mores et instituta christianorum maxime Graecorum, et in Orientis regionibus secundo et tertio saeculo viventium complectatur; formam tamen eius hac aetate recentiorem, et ad initia fortasse quarti saeculi referendam statuit³. Hanc ego sententiam ceteris duabus omnino praetulerim. Multa certe sunt, quae prius illud ut credam penitus persuadent⁴. Nec abrum si quis Constitutiones Apostolicas in eandem conferre aetatem vollet⁵. Nam quod *Philippos Baratieri* eas sub initium secundi saeculi exaratas fuisse contendit⁶, id quidem eiusmodi est, ut persuaderi, opinor, possit quam paucissimum.

SCHOL. At ex iis, inquit, nondum mihi vel de anno liquet, vel de auctore vetustae compilationis. Dicam ingenui, nec mihi liquet. Multa quidem eruditae scripta sunt, sed quae tamem rem minime conciunt. Petrus de Marca *Canones Apostolicos in Concilio Iconii* habite ann. 258. collectos suspicabatur, motus duobus argumentis, quae *Beveriegus* planissime refellit apud *Coteler volum.* 1. p. m. 436. Thomas Bruno de *Leontio Tripolitano* *Lydiae Episcopo* peracute quidem disputabat *cit. dissert.* §. 6. sed persuasus nemini. Fuerunt apud *Caveum in Histor. litterar. vol. 1. pag. 105.* qui libros constitutionum Hippolyto Martyri tribuebant: sed conjecturae que ratio? Vim passos iniquam hos libros *Trullani Patres* testati sunt. An, quod *Usserius* voluit, huius facinoris reum

¹ In *Cod. Canon. prim. Eccles. vind.*

² Lib. 2. de *Pseudo epigr. Apostol.*

³ In *dissert. de Antiq. Canon. Apostol.*

⁴ *Beverieg. Cod. vind. lib. 1. cap. 6. et 13. Pearson. vind. ignat.*
P. 1. cap. 4.

⁵ Vid. *Dom. Manii in Collett. nov. Concil. tom. 1. pag. 3.*

⁶ *Dissert. de Constit. Apostol.*

SECTIO I.

reum eundem putabimus, qui Ignatii Epistolas interpolavit? Albaspinaei de his codicibus sententia nemini est ignota ex Lib. i. observ. cap. 13. sed hanc ipsam alii somnum appellant apud Arrighium de *Iure Pontifici* pag. 52. Non absimili librariorum inscrita Clementis Romani pro Clemente Alexandrino adscriptum nomen opinabatur Seb. Gerardus, et ante hunc Beveregius in *not. ad Can. ult. Apost. ap.* Coteler vol. 1. Sed haec quoque suspicio ancipiit fundamento nititur. Quare nihil restat, quam ut aperte fateamur, ignorari a nobis, quod nescire nos iuniores maiores nostri voluerunt.

§. XX.

Codex Canonum Ecclesiae Orientalis.

Laetior quidem sub initium quarti saeculi fuit renum christianarum facies, maxime ex quo Constantinus debellatis tam imperii quam religionis verae aemulis huic pacem ac libertatem, illi securitatem ordinemque virtute sua adseruit. At haec ipsa tamen ab externis malis secutaria causa exstitit, mortaliū, non suo vitio, laxatae morum disciplinae, intestinorumque motuum, qui haud mitius interdum quam gentilis olim furor civitatem Dei vexabant. His causis evenit, ut iam eo saeculo aliquot synodi habitae fuerint ad extingueda vita, quacito grassari licentiu cooperant: ut *Ancyranum* in Galatia anno 314. ¹ *Neocaesarens* in Ponto anno 315. ² *Nicaenum* anno 325. ³ *Gangrense* in Paphlagonia anno 325. ⁴ *Antiochenum* anno 341. ⁵ *Sardicense* anno 337. ⁶ *Lao-*

¹ Vid. *Eugen. dissert. in Synod. Ancyran.*

² *Eugen. dissert. in Synod. Neocat. De Marca lib. 3. cap. 3.*

³ *Eugen. dissert. in Synod. Nicaen. Natalis Alexander Sacc. IV. diss. 11. 12. 18.* *De Marca lib. 5. cap. 3.*

⁴ *Eugen. dissert. in Synod. Gangr. Gunding. Ex. in Concil. Gangr. Scheiling Exercit. in Cat. Conc. Gangr.*

⁵ *Eugen. diss. in Conc. Antioch. Natalis Alexand. Sacc. IV. diss. 26.*

⁶ *Eugen. dissert. in Synod. Sardic. De Marca lib. 5. cap. 4. Natalis Alexander Sacc. IV. dissert. 27. Christ. Lupus diss. in Synod. Sardic.*

CAPVT II.

Laodicenum ¹ et *Constantinopolitanum* ² I. ann. 381. ² Ex eis Concilii confectus est *Codex Canonum Ecclesiae Orientalis* in centum sexaginta quinque capita descriptus. Auctor eius incertus est ³. Canones non distributi tamquam diversorum Conciliorum regulas, sed perpetua serie numerabat. Eius autem numeri sic est ineunda ratio, ut viginti canonibus Nicaenis adilicantur, quatuor et viginti Ancyran, quatuordecim Neocaesarenses, viginti Gangrenses, tum viginti et quinque Antiocheni, cum tribus Concilii Constantinopolitani, et quinquaginta novem Syndici *Laodicenae*: e quibus omnibus simul sumtis existit is canonum numerus, quem *Dionysius Exiguus* in prefatione Codicis praetaverat.

SCHOL. Quæsitus est a multis, cur nulli sint in hoc ordine canones Arelatenses, nulli Sardenses; sint autem Antiocheni? Porro, cur numerus Canonum non sit idem apud Dionysium, qui apud Zonaram et Balsamonem? de quibus vid. Franc. Florens in *dissert. de orig. Iur. Canon. tom. 1. pag. 25.* Petrus de Marca lib. 3. cap. 3. §. 2. 3. et Petr. Gibert. tom. 1. pag. 236.

§. XXI.

Quæ auctoritas?

Codicis istius, in rebus ac iudiciis Ecclesiasticis, eximiam fuisse auctoritatem, eumque una cum libris Evangeliorum ad decidendas quæstiones ambiguas adhiberi solitum, satis constat, inquit *Mulzer*, Chalcedonensis Concilii exemplo, a quo hunc Codicem publica donatum auctoritate habet pro explorato ⁴. Ego etsi nolim

D

ire

¹ *Eugen. dissert. in Synod. Laod.*

² *Natalis Alexander dissert. 36. 37. 38. Eugen. dissert. in Synod. Constant. Vespertinius Hist. Concil. OEcum. secundi.*

³ *Doulat lib. 3. cap. 3. §. 2.*

⁴ *In Hist. leg. Eccl. §. 32.*

SECTIO I.

ire inficias , hanc ipsam , aut certe huic similem aliam canonum collectionem eo in Concilio adhibitum fuisse , e qua relectae sint Patrum antiquae regulae ¹ : et si porro non negem , usitatum ex hoc inde tempore in Conciliis fuisse morem , ut duo in medio collocarentur Codices , Sacrarum Litterarum alter , alter Canonum Ecclesiastico-rum , ut peti inde quidem dogmata ad fidem pertinen-tia , hinc obortae de disciplinis controversiae possent defini-²ri ; confirmatum tamen Codicem ipsum , aut hunc de quo agimus , aut aliud quemquam a Patribus , nihil ad-fertur , quod persuadeat ³. Fraudi fuit viris doctis ca-non primus Concilii Chalcedonensis : *A sanctis Patribus in unaquaque synodo usque nunc prolatas regulas te-neri statuimus* : que quidem canonis verba regulas in superioribus Synodis prolatas pro legibus deinde communi-nibus haberi oportere probant ; Codicem vero , ex quo re-lec-tae sunt , Patrum iudicio tamquam authenticum con-firmatum esse , nisi valde fallor , minime probant.

§. XXII.

Codex Graecorum au^tus.

Hoc ipsum tamen Patrum Chalcedonensium decre-tum causam fuisse perhibent Stephano Ephesino , ut su-periiori Codici canones Concilii Constantinopolitanis in illo praetermissos , Ephesini porto septem , tum octo et viginti Chalcedonensis adiceret ⁴ : ex quo nata sit altera ducentis et septem canonibus constans collectio , quam sub nomine Codicis canonum Ecclesiae universae Iustellus edidit ⁵. Displiuit haec inscriptio Francisco Florenti ⁶ , et Petro

de

- ¹ Vid. Epsen diuersit. de Cod. Can. Graec.
- ² Vid. Arrigius pag. 24.
- ³ Vid. Berardus tom. 1. in praefat.
- ⁴ Doujat , lib. 3. cap. 4. §. 3.
- ⁵ Tom. 1. Bibl. pag. 29.
- ⁶ Citat. diuersit. de Orig. Iur. Can.

CAPVT II.

de Marca , nec probatur Espenio . Defendunt Iustellus et Mastricht , propterea quod , etsi Occidentalium Synodorum canones in hoc Codice nulli essent , sensim ta-men usu ipso Ecclesia universa suum fecisse videatur. Hunc Codicem innuit Iustinianus Imp. quando legum vi-cem obtinere decernit sanctos Ecclesiasticos canones a sanctis quatuor Synodis editos vel confirmatos . Nov. 131. SCHOL. Ignatius Mulzerus non hunc , sed illum quem Theodorio Cyrenensi tribuit Doujat . lib. 3. cap. 5. Turrianus vero Constantinus cuidam lib. 1. de Canon. Apost. cap. 28. Antonius Augustinus Ioanni Scholastico , a Iustiniano confirmatum putat loco cit. §. 33. Vid. Epsen cit. diuersit. §. 4. Theodorito vero Codicem ab eo , qui est Ioannis Scholastici , nihil differre , pluribus nec contem-nendis argumentis probat Iustellus in praefatione tom. 2. Bibl. Iur. Canon. Veter. et post hunc Gerh. van Ma-stricht in Hist. Iur. Eccl. §. 169.

§. XXIII.

Saeculo septimo.

Hoc iure Graeci usi sunt usque ad saeculum septi-mum. Eo saeculo quum Synodus Trullana prater ca-nones , quos ipsa edidit , centum et duos , multa alia alia-rum Synodorum Patrumque decreta ad sensu probasset , inque usum Ecclesiae Graecae recepisset , incertum quo auctore , superiori Codici cuncta haec adiecta sunt. In-de nova Graecis , eaque amplissima Ecclesiasticarum re-gularum collectio nata est , quae deinde viginti duo bus Concilii Nicaeni secundi , et septem ac viginti Con-stantinopolitanri quarti canonibus auctior , ipsa illa est collectio , qua in formanda Ecclesiae sue disciplina usi sunt Graeci , qui communionem sacrorum cum Latinis retinebant.

SCHOL. Exstat apud Iustellum in Bibliot. Iur. Ca-

D 2

noy.

non. tom. 2. p. 1. seqq. Conf. Espen in *dissert. de Codice canonum Ecclesiae Orientalis aucto.*

§. XXIV.

Codex Ioannis Scholastici.

Adiungendae his canonibus sunt Imperatorum constitutiones, quarum permultas de rebus sacris promulgant, utplerent, de quo saepe admonuit *S. Augustinus*, *Advocati Ecclesiae ac Defensoris munus*. Eas, contra quam recentior facit actas, summo, quod par erat, cultu maiores prosecuti sunt. Argumento sunt *Ioannis Scholastici Codices*. Sunt autem duae viri celeberrimi nova methodo concinnatae collectiones, in quarum priore, ex illa, ut ferunt, *Theodoriti* confecta, canones complectus est Apostolorum octuaginta quinque, Graecorum Conciliorum omnes, Sardicenses viginti et unum, tum octo et sexaginta ex tribus canoniciis *S. Basilii* epistolis decessertos; non temporum retenta serie, sed in titulos quinquaginta descriptos¹; unde *concordiam canonum dictam* hanc compilationem arbitror. Alteram deinde iam Patriarcha Constantinopolitanus an. 574. creatus edidit, cui leges canonibus miscens *Nomocanonis* nomen indidit. Autoritatem earum fuisse apud Graecos aliquam inde colligo, quod *Nicolaus Papa* in Epistola ad *Photium* Sardicenses canones in Ecclesia Graeca receptos negantem, quomodo, inquit, non sunt apud vos canonies Sardicenses, quando inter quinquaginta titulos, quibus apud vos concordia canonum texitur, ipsi quoque repertuntur? Apud *Colletum*, tom. 9. *Concil. pag.* 1344.

SCHOL. Exstat utraque collectio in *Iustelli Bibliotheca Iuris Canonici veteris* tom. 2. pag. 499. et 603. *Nomocanonis* scriptum codicem servat *Bibliotheca Caesarea Vindobonensis*.

¹ *Vid. Gibert.* tom. 1. pag. 236.

dobonensis, quem ab illo *Iustelli* in multis differre testatur *Lambecius lib. 6. pag. 55.* *Conf. Salmon in tract. de stud. Concil. p. m. 42.* *Pagi ad ann. 578. n. 4.* *de Marca lib. 3. cap. 3.* *Bevereg. in Cod. canon. prim. Eccles. vind. lib. 1. cap. 8.* et *Ioann. Doujat lib. 4. cap. 11. §. 8.*

§. XXV.

De prisma canonum Latina editione.

Institutum adordinandi Codicis quando in *Ecclesia Romana*, et quo auctore coepit, nondum liquet. Pauci quidam, et in his *Gundlingius*, *Zosimum Pontificem*, qui ann. 417. rei christiana praecepit, huicmodi instituti auctorem faciunt conjectura, quam nemo probet². *Cel. de Rieger* hunc Graecorum morem primum post Chalcedonense Concilium imitatum fuisse ait *Romanam Ecclesiam*, indeque natam prisca translationem canonum, quam Ecclesia Latina intentis Conciliorum Chalcedonensis et Sardicensis canonibus sibi propriam fecit³. Altius hoc institutum repetit *Constantius*; nec immerito fortasse⁴. Vix enim potest negari, quin dudum ante Synodus Chalcedonensem aliqui existiterit Latinus Codex. Sed is Codex quibus canonibus constiterit, ambiguum dictu est⁵. Nam et ex pluribus, quos praestanti doctrina viri ex vetustissimis Codicibus in lucem produxerunt, quinam is sit, quem prisca canonum Latinam editionem veteres dixerunt, obscurissimum est. *Vnum Iustellus* edit⁶. Sed quo minus *Iustelli* hunc Codicem in Ecclesiae Latinae usum confestum putem, multa sunt quae omnino persuadent. Non enim possum in animum inducere,

ut

² *Vid. Baluzius in not. ad Vincent. Lirin. p. m. 433.*

³ *Dissert. de Iur. Eccles. ante Justin. cap. 4. §. 3. 4.*

⁴ *Vid. Espen dissert. de prista. cod. Eccles. Rom. §. 1.*

⁵ *Vid. Berardus in prefat. tom. 1. pag. 17.*

⁶ *Bibl. Iur. Can. tom. 1. pag. 275.*

SECTIO I.

³⁰ ut credam , difficultem interpretandi Codicis opetam tanta homini et rerum et Latini sermonis ignorantia commendatam fuisse , qualiter se prodit hic , quisquis est , Iustelliani Codicis illitteratissimus compilator ¹ . Alterum dedit *Paschalias Quesnellus* in appendice operum *Sancti Leonis* ² , quem ego Codicem eti perantiquum esse haud aegre largiar , atque utilem etiam ad veterem illustrandam disciplinam , eundem tamen in Romana Ecclesia , *Innocentio I.* Summo Pontifice , publico in usu fuisse , nescio quomodo eruditissimi illius viri levores mili conjecturae videntur , quam ut pro explorato adfirmare audeam ³ . Nemeque vero maioris seu auctoritatis seu fidei censeo Codicem Corbeiensem vel Longobardicum ex Colbertina Bibliotheca a Constantio memoratum ⁴ , aut illum denique cuius idem vir ex eadem Bibliotheca mentionem iniecit in laudata saep atque erudita praefactione ⁵ . Nulla enim ex his collectionibus Dionysiana vetustiorum esse certum est magis quam verisimile : nec in usum publicum Ecclesiae cuiusdam , nedum Romanac , ullam earum confitam putem.

SCHOL. I. Conf. Bohemer. in diss. de Decretal. Roman. Pont. §. n. 29. et 31. et Salmon trahit. de Stud. Concil. pag. 37. seqq. Iustelliano Codici se interim adhaerere profiteret Cel. de Rieger cit. dissert. §. 5. in not. Ego , ut aiebam , isthoc a me quidem non impetro. Illud autem quid est , quod ait vir doctus , eum Codicem ut antiquissimum iam ante eius editionem commemoratum fuisse a Petro de Marca lib. 3. cap. 3. §. 6. et Claud. Salmasio de Primatu Petri pag. 105. Edidit Christoph. Iustellus hunc codicem Paris. ann. 1615. Editio prima dissertatione-

num

¹ Vid. Espen. cit. dissert.

² Vid. Quenel. dissert. 22. ad oper. Leon.

³ Vid. Constant. in prefat. ad Epist. Rom. Pontif. n. 72. Petrus Ballerus. dissert. de collect. Canon. tom. 3. oper. Leon. Seb. Berard. loc. cit. obs. 4.

⁴ Cit. pref. n. 60. 89.

⁵ Ibid. n. 100. seqq.

CAPVT II.

³¹ num de concordia sacerdotii et imperii est de ann. 1641 altera eaque integra de ann. 1663. De Primatu Papae Salmasius ann. 1645. scripsit. An non uterque iam exaratum typis videre potuit?

SCHOL. II. Ecclesiam Latinam solis Nicaenis Canonibus ante Chalcedonense Concilium contentam fuisse diserte scribit Ill. de Rieger cit. diss. cap. 4. §. 2. Innocentii I. nixus auctoritate. Sed Innocentii sententiam reveror , ut adsecutus sit vir doctissimus , ut ex iiii liquet , quae post Espenium et Pagium observavit Berardus tom. 1. in pref. pag. 17. seqq.

§. XXVI.

Codex Dionystii Exigu*i*.

Itaque veteris Ecclesiae Romane Codicis quis fuerit auctor , quibus Canonibus constiterit , et an is omnino subsistit , parum nobis exploratum est. Hoc *Dionystii Exigu*i** auctoritate satis constat , complures fuisse veteris illius translationis naevos. Vnde non infelicer coniiciebat *Quesnellus* , esse crediti per difficile , quod post Concilium Chalcedonense nova , *Leonis P. iussu* , Graecorum canonum interpretatio adornata fuerit , contra quam *Petrus de Marca* contendebat ¹ . Erat *Dionysius Exiguus* professione Monachus , Scytha natione , sed moribus omnino Romanis. Abbatem fuisse Romanum *Beda* quidem , sed falso scripsit ² . Fuit *Cassiodoro* aequalis et amicus , vir sapientia et integritate vitae conspicuus ³ . Hic igitur vir eximia latini pariter et graeci sermonis peritia fretus , horatatu potissimum *Stephani Salomoniani* Episcopi ⁴ , novam est adgressus Graecorum canonum interpretationem sub

fi-

¹ Lib. 3. cap. 3. §. 6. in not.

² Vid. Pagus ad ann. 2527. n. 10.

³ Vid. *Vossius de Histor. Latin. lib. 2. cap. 19.*

⁴ *De Marca* dissert. de Vet. Can. collect. cap. 2.

SECTIO I.

finem quinti , aut initio sexti saeculi ¹. Eius tam materiam quam formam plane ac dilucide descripsit *Dionysius* in ea , quae est ad *Stephanum Salonianum Epistola* , ex qua apertum est , Codicem eius constitisse primum canonibus Apostolorum *quinquaginta*² , quos a ceteris , auctoritatis , opinor , ac vetustatis gratia discrevit : tum canonibus *centum sexaginta et quinque* , iis quos antiquissimo Graecorum Codice continent diximus (§. XX.) deinde *viginti et septem* concilii Chalcedonensis , porro *uno* et *viginti* Sardicensibus , et *centum triginta octo* Conciliorum Africanorum : quorum omnium summa ad *trecenos nonaginta quatuor* canones redit ³ , quos perpetuo atque condito commentary illustravit *Espinus*. Addidit huic Codici *Dionysius* , *Symachi* forte Pontificis temporibus ⁴ , aliam compilationem , qua Epistolas Romanorum Pontificum ac decreti inde a *Siricio* eadem fere methodo complexus ⁵ , desinebat in *Anastasio* , cui postremus regiminiis idem vitaque annus fuit 498. Accepit haec collectio incrementi nonnulli ex Epistolis Pontificum *Hilarii* , ceterorumque usque ad *Gregorium II.* qui ann. 715. ad regimen Ecclesiae admotus est : quod augmentum a Codice seu*nuntium* edidit laudatus *Iustellus*.

SCHOL. Tom. I. *Bibliot. Iur. Can.* pag. 249. Conf. Quesnell. *dissert.* 16. §. 12. et notam eiusdem subiectam epistolas primas Leonis M. Bohemer cit. *dissert.* §. 4. n. 22. et §. 5. Seb. Berardus tom. I. in *prefat.* pag. 30. Card. de Aguirre tom. I. *Concil. Hispan.* *dissert.* 2. et Petrus Constant. cit. *prefat.* §. 2. n. 60. Berardi singularis est de *Dionysio* nostro conjectura , et nova , nisi fallor , sed improbabilis. Ostendam facile , si quis omnino exigat.

§XXVII.

¹ *Espin dissert. de Collect. Dion. Exigui.*

² *Vid. de Marca lib. 3. cap. 2. §. 7.*

³ *Vid. Iustellus in Bibl. Iur. Can. tom. I. pag. 101.*

⁴ *Vid. Bohemer cit. dissert. §. 4. n. 18.*

⁵ *Vid. Epist. ad Iul. apud Floren. part. I. pag. 49.*

CAPVT II.

§. XXVII.

Eius auctoritas.

Non ea fuit mens *Dionysio* , ut interpretandis colligendisque seu canonibus seu decretis Pontificum Codicem conficeret publicae ac legitimae auctoritatis , quam vir privata conditione operi suo impertiri non potuit : sed ut inserviret commodis corum , in quibus esset aliud sacrae disciplinae studium. Si quis tamen et nomen interpretis et linguae utriusque excellentem peritiam huic Codici auctoritatem privata maiorem brevi conciliasse contendat , ego quidem contra non pugnabo. Scio enim Cassiodorum de suis iam temporibus perhibuisse , *Dionysium canones Ecclesiasticos* , ut erat planus atque desertus , magna eloquentiae luce composuisse , quos hodie , ait , usus celebrorimo Ecclesia Romana completatur. Quae postrema verba etsi nolim a quoquam ita intelligi , ut publico Ecclesiae Romanae ac synodali adsensu probatani illam collectionem putemus , eam tamen vim habent profecto , ut indicent , gratam illam omnibus ac mirifice laudatam fuisse , eaque iam tum frequentius quam prisa illa (§. XXV.) publice privatimque usos esse Romanos ¹. Ab his ad vicinas primum , tum ad remiores quoque Occidentis Ecclesias , usus eius atque existimatio propagata est adeo , ut *Nicolaus I.* et *Leoni IV.* summis Pontificibus , ceterisque omnibus , qui deinceps fuerunt , Ecclesiae Romanae Episcopis *canonum Codex* absolute appellata fuerit.

SCHOL. Ad eandem hanc aetatem refero *Librum Diurnum Romanorum Pontificum* sexti et octavi saeculorum intervallo collectum. Est hic Liber insigne Ecclesiasticae iuxta atque civilis antiquitatis monumentum , Marculphianis formulis tametsi antiquioribus longe praestantius : de

¹ *Vide Espin cit. loc.*

SECTIO I.

34
quo vide Schoepflinum in *commentar. histor. et crit. p. 499.* quem miror inconsultum relictum ab Ill. de Rieger, quem huius Libri Garnerianam editionem repetiuit *Viennae ann. 1762.* in 8. Inferius aetate est *Pontificale Romanum*, cuius Damasum Pontificem, qui ann. 367. Ecclesiae coepit praeesse, auctorem olim plerique crediderunt; hodie nemo. Fontes Libri duo esse videntur, Pontificum catalogi, qui et ipsi quum dubias adhuc et incertas sint fidei, quid de Libri istius auctoritate descriptaque in illo Pontificum decreti statuendum censem, hinc colligas. Vid. Ciampinus in *Examine huius Libri. Ordo Romanus saeculo nono* est antiquior. Vid. Mabillon *comment. in Ord. Roman. Mus. Ital. tom. 2. praemissio*, Douyat *lib. 2. cap. 68. §. 4.* et Pfaff. in *histor. Eccles. Saecl. VIII. cap. 1. §. 1. not. K. Poenitentia* quoque *Romana* duo eruditis viris nota sunt: Antonii Augustini alterum in *Epitome Iuris Pontifici veteris editum*, alterum Halitarii, quod typis descriptum est cura Morini in fine operis de *Sacramento Poenitentiae*.

§. XXVIII.

Codex Ecclesiae Africanae.

Ad Ecclesiam Africanam venio ut Synodorum ita canorum olim foecundissimam. Codicis publici conficiendi occasionem praebuit de admittendis ad sedem Romanam appellationibus controversia ab Episcopis Africae in Concilio Carthaginensi ann. 419. diligentissime ac fortiter acta¹. Eius duae sunt partes. Prior, praeter symbolum Nicaenum, eiusdem continet Synodi canones *viginti*, aliasque *tres et triginta* e duobus Conciliis, altero sub Genethlio decessore Aurelii ann. 390. altero apud Hippo-nem ann. 393. deceptos. His nonnullos alios perpaucos ex occasione interiectos repertas. Pars altera Synodos comple-

¹ Vid. Espen *dissert. in Syn. Afric. et earum canones 5. 1.*

CAPVT II.

35
plebitur *septemdecim* sub *Aurelio Carthaginem* Pri-mate celebratoris; illa etiam connumerata, in qua Codicem hunc collectum aiebam confirmatumque. Finem imponit Codici synodica ad *Bonifacium* Epistola. Auctoritas eius insigni fuit. *Dionysius Exiguus* Graecis, praeter Sardines, Africanos etiam canones addidit (§. XXVI.). In Codice, quem *Iustellus antiquissimum Ecclesiae Romanae* statuit, proximum a Nicaenis locum tenent (§. XXV.). Ipsi adeo Graeci, Latinorum institutis parum ceteroquin faventes, Graecum illi in sermonem ut verterentur, operam dabant, confirmatosque in Synodo Trullana pro suis receperunt (§. XXIII.). Et probasse etiam Ecclesia Romana videtur, dum in suum Codicem transferendos curavit. Ut iam de *Ivone, Burchardo, Gratiano* nihil dicam, quibus quanto hi canones in pretio fuerint, ex eo potest perspicue intelligi, quod plerosque suis in Codicibus descriperint.

SCHOL. I. Hunc Codicem post antiquos scriptores, de quibus Mastricht. in *Hist. Iur. Eccles. p. 97.* et Salmon in *trad. de Stud. Concil. part. 2.* Graece et Latine primus edidit Christ. Iustellus, naefus, quod ipse testatur, a Nicolao Fabro exemplar manuscriptum *maximae et venerandae antiquitat*. Rursus Bibliothecae Iuris Canonici veteris inseruit Iustellus filius tom. 1. p. 321. Exstat etiam alibi. Eum Petrus de Marca in *diss. de vet. can. collect.* cap. 4. a Dionysio Exiguo conjectum autumnat dissentiente Espenio *dissert. de Cod. Eccles. Afric. §. 2.* Rectius sine dubio idem vir illustrissimus laudatus dissertationis cap. 5. Concilium sub Genethlio habitum vindicat contra Iustellum tom. 1. pag. 316. cui iunge Pagium in *crit. ad ann. 397. n. 25.* De Concilio Hippomensi agunt Quesnell. *dissert. 12. cap. 2.* et Schelstrate *Anq. Eccles. Afric. dissert. 3. cap. 6.* De Epistola vero Cyrilli Alexandrini, et Attici Constantinopolitanii Espen *diss. in Synod. Afric. et earum can. §. 1. et art. 8.* Richer in *Hist. Concil. General. tom. 1. pag. 102.* Natalis Alexander *Saecl. IV.*

SECTIO I.

V. cap. 5. art. 4. et Salmon citat. trax. part. 2.

SCHOL. II. Atque hic proprius Africanorum Codex fuit. Nec tamen ignota illis fuit præcisa Græcorum canonum translatio. Colligo id ex *Breviatione canonum Fulgentii Ferrandi*, qui Iustini actate ac Iustiniani floruit. Vid. Franc. Florens in *diss. de Orig. Iur. Canon.* Autoritatem eius fuisse non modicam maxime in Africa nihil ambigo. Atque est eius etiam nunc permagnum apud eruditos pretium. Verum non caret naevis opuscum lict perverustum. Complures notavit Florens: et observarunt etiam Altersera et Chiffletius: novissime Quesnellus in *dissert. 15. ad opera Leonis*: quibus adde Iustellum, Cotelerium in *not. ad cap. 20. lib. 3. Constit. Apostol. tom. 1. pag. 293.* et Bingham *lib. 2. cap. 11. §. 6.* An vero, quod vehementer cupiebat, Quesnells epistolam Ciricci *Conciliumque Cellense*, de quo Constantius in *Epist. Roman. Pontif. pag. 643.* omnino esse repudiaria satis probaverit, ut visum est Bowero in *Hist. Rom. Pontif. tom. 1. pag. 366.* peritiores me iudicent. Tu vide Stephanum Baluzium in *diss. de Concilio Teleptensi*; quae adnexa est libris de concordia Sacerdotii et Imperii. *Breviationem Ferrandi* primus edidit Petrus Pitheus *Paris. ann. 1588.* aut ut Gibert *ann. 1581.* Secuta sunt deinde *Altasserrana ann. 1630.* et *Chiffletiana ann. 1649.* in qua posteriori subiecta est præfationis constitutio Theodosii et Valentini AA. haud dubie malae fidei. Cf. Franc. de Roye *Instit. Iur. Canon. tir. 5. §. 1.* Postrema editio est Iustelli *tom. 1. Bibl. pag. 448.*

SCHOL. III. *Ferrando* iungendus est Cresconius, seu mavis Cresconius, Africæ Episcopus. Floruit Leontii Imperatoris tempore, quo Saraceni Africam tenebant. Pagius in *critic. ad ann. 696. n. 5.* Eius in iure nostro opera duo, memorantur: alterum *Breviarium canonum*; alterum quod *Concordia canonum*, aut etiam *Liber canonum* appellatur. Mabillon in *Mus. Ital. part. 1. pag. 69.*

CAPVT II.

69. Vtrumque opus Cresconio in Codicibus tam scriptis quam editis constanter attribuitur. Maastrichtius tamen *Breviarium* disputabat eius non esse in *Histor. Iur. Eccles. §. 184.* Constantius librum Canonum abjudicabat. Conf. Espen *citata dissert. §. 4.* Baronius ad ann. 419. n. 90. et ad ann. 527. n. 76. Pagius in *Critica. Ceterum primus fuit Cresconius*, inquit Ill. de Rieger in *Inst. Iur. Eccles. part. 1. §. 450.* qui rescripta Pontificum cum Decretis Conciliorum promiscue collegit: quod Maastricht fide dignum erroneum esse iam advertit Ant. Schmidt *Inst. Iur. Eccles. tom. 1. §. 22.* in Schol. *Breviarium Cresconii* una cum Ferrandi *Breviatione* edidit Pitheus. Eum securius Chiffletius utrumque Codicem coniunxit in editione ab se diligentissime curata. *Librum vero Canonum* a nemine ante vulgatum ex antiquo MS. Cod. Bibliothecæ Collegii Claramontani publici Iuris fecit Iustellus *tom. 1. Bibliot. Iur. Canon. vet.*

§. XXIX.

Codex Ecclesiae Hispanicae.

Ecclesiam Hispanicam more aliarum Ecclesiarum suum habuisse canonum Codicem iam ante septimum saeculum, ex Canone tertio Concilii Toletani quarti manifestum est. Continebat hic Codex præter Græcos Synodorum tam Generalium quam Localium canones, decreta Conciliorum Hispaniac et Synodicas Romanorum Pontificum Epistolas 1, ac fortasse Gallicanos etiam quosdam canones, quibus iam dudum Hispanos in formanda Ecclesiae suea disciplina usos fuisse, ex Concilio Tarragonensi et Ilerdensi luculentissime constat 2. Antiquissimum istum His-

pa-

1. *Vid. Card. de Aguirre tom. 1. Concil. Hisp. diss. 2. Epip. diss. 6. de aniq. cod. Eccles. Hispan. §. 1.*

2. *Vid. Salmon trax. de Stud. Concil. part. 2. Petrus de Merca diss. de Primatu Lulg. §. 8. seqq. Baluzius in *not. ad cap. 12. libri adœtri. Gundobaldum ab Agebardo scripsi.**

paniae Codicem variis post sextum saeculum accessionibus auctum esse perspicuum est ex praefatione eidem ab Hispano quodam Episcopo ¹ post annum 589. ante annum vero 636. adiecta, quo in vivis esse desit *Isidorus Hispalensis*, qui praefationis istius partem in *libris originum* videtur descripsisse ². Suadet hoc scriptorum etiam Codicum varietas, de qua *Constantius* admonuit ³; quoniam vero haud difficile credi sit, opera *S. Isidori Hispalensis*, viri per ea tempora doctrina et sanctitate celeberrimi, aliquod huius Codici augmentum factum esse ⁴, opinio inde videtur invaluisse, quae ipsum collectionis auctorem vulgabat. Certe *Caietanus Cennius* non incepit *Isidorianam* dici hanc eandem ob causam censuit ⁵. Nec adversatur ratio temporum. Quod apparet non ex his tantum, quae de praefatione collectionis istius praemonuit, sed ex monumentorum praeципue, e quibus concinnata est, aetate ⁶. Decretalibus Pontificum Romanorum epistolis haec collectio ut caret spuriis, ita antiquiore illo Codice nihil est auctior.

SCHOL. Vid. *Eugen in dissert. de Collect. Isid. Mer- cat.* §. 1. Steph. Baluzius in *praefat. ad Regin.* §. 2. Bohmer *cit. dissert. n. 46. in fin.* Ex ampliori isto Hispaniae Codice duas in partes descripto confutatum est *Breviarium* quoddam canonum arte nova *decem libris* distinctum. Bohmer *cit. dissert. §. 8. n. 48.* Primus illud vulgavit de Aguirrius *tom. 2. Concil. Hisp.* Ex illo deinde *Caietanus Cennius tom. 1. Antiq. Hisp. Eccles.* Atque Cennio quidem prorsus certum est, compendium isthoc Canonum potioire iure Isidoro Hispalensi adscribi quam illam, de qua dixi, collectionem *citat. praefat. §. 19.* Bohmero tamen indicia coniecturae ab illo produc-

cta

¹ *De Marca dissert. de veter. canon. collect. cap. 2. §. 3.*

² Bohmer *cit. dissert. et loc. n. 45.*

³ *Cit. praefat. num. 140.*

⁴ Bohmer *loc. cit. num. 46.*

⁵ *Antiq. Eccles. Hisp. tom. 1. in praef. §. 20.*

⁶ *Vid. Constant. cit. praefat. num. 145. seqq.*

ea tam levia visa sunt, ut contrarium evinci potius illis crederet *cit. diss. et loc. n. 51.* Isidoro Sesabitano hunc Codicem adscriptis *Constantius cit. praefat. n. 150.*

§. XXX.

Collectio Martini Bracarensis.

Martini Bracarensis collectionem etsi tempore priorum huic loco servavi, ut de Isidorianam non interrupte exponerem. Fuit *Martinus* non Graecus natione, ut *Gari- sias Loaisa* existimavit, sed Pannonius: ac primum Dumiensis Monasterii Abbas: deinde Episcopus Bracaren- sis ¹. Domo profectus in Orientem tanto studio melioribus se litteris excoluit, ut brevi tempore eruditissimis suae aetatis viris per haberetur. Multa ab illo praecelle scripta *Isidorus Hispalensis* ac *Miraeus* proddiderunt. Lau- datur potissimum *Collectio Canonum*, quam ex Graecis Sy- nodis compilavit iisdem fere temporibus, quibus *Dionysiana* Romae prodidiit (§. XXVI.), et illa Carthagine, quam *Ferrando* nuper adscriptissimus (§. XXVIII.). Eius ador- nandae causa *Martino* eadem fuit, quae *Dionysio*; mul- ta nempe atque magna veteris interpretationis vitia, quod ipse pluribus ostendit in praefatione, quam operi praeposuit. Ex quo loco evidens est, falli vehementer, qui nullam Ecclesiae Hispanicae vetustiorem morunt collectio- nem hac, de qua nunc agimus. Geminæ illius partes sunt. Praestiterit vero sinceram illam ac simplicem Gra- cerum Canonum translationem, cuius tam certam suis spem fecerat *Martinus*, dubitant, nec immerito, peri- tiores viri.

SCHOL. Vid. Anton. Augustinus *lib. 1. de Emend. Gratian. dial. 10.* *Eugen dissert. de Collect. Martini Bracar.* §. 4. Berardus *tom. 1. in praefat. pag. 32.* Editio eius duplex exstat: *vetus* una, quam in omni- bus

¹ *Eugen cit. dissert. §. 2.*

SECTIO I.

bus paene Conciliorum editis Codicibus reperies : altera *nova*, quam se Garsias ait primum ex antiquis scriptis Codicibus protraxisse. Est etiam una in Iustelli Biblioth. tom. I. cum notis marginalibus Doujatii, in quibus, quos Martinus siluit, fontes indicat. Sed nolim eruditum scriptorem inter hos retulisse Canones Apostolicos, ea quidem aetate Hispanis nondum receptos. Vid. Maastricht in *Hist. Iur. Eccles.* pag. 179. et Bartholus *Instit. Iur. Canon.* cap. 49. Hinc etiam emendari possunt, quae Ill. de Rieger in *Iust. Iur. Eccles. part. I.* §. 45. scripsit.

§ XXXI.

Codex Ecclesiae Gallicanae.

Post Romanam et Africanam eximia olim apud omnes fuit Ecclesiae Gallicanae existimatio. Conciliab illi hanc et sanctitas Episcoporum et sapientia ; cum primis vero singularis in custodiendis Patrum institutis ac severa disciplina. Ecclesia canonum tam studiosa, quin Codicem habuerit aliquem regularum, quibus in iudicandis causis, Synodis celebrandis, ac formanda morum rituumque disciplina uteretur, ne dubitari quidem cum ratione potest ¹. In primis autem Gallicanam Ecclesiam veteres Graecorum canones a Concilio Chalcedonensi probatos et in antiquum eorum Codicem relatos (§. XX.) observasse, extra omnem videtur controversiam positum ². Graecorum vero ita suspiciebat canones Gallia, ut p[ro]ae his suis minime contemneret : pariter enim utrisque in iudiciis usus est ³. Porro canonibus Conciliorum adiungebat Pontificum Romanorum decreta, et pari fere honore prosequebatur ⁴. Hunc Codicem ex his conflatum regulis a Di-

¹ Vid. Espen dissert. 7. de Prist. cod. Eccles. Gallie. §. 1.

² Espen loc. cit. de Marca lib. 3. cap. 4. §. 1.

³ Vid. de Marca loc. cit. §. 6.

⁴ Espen cit. dissert. §. 2.

CAPVT II.

Dionysiano alium fuisse, mihi quidem certum est. Conisci hoc idem praeterea ex *Gregorio Turenensi* potest ¹, et ex ea potissimum, quam paucis sed certissimis exemplis illustravit *Espinus*, interpretationis Graecorum Canonum, quam Ecclesia Gallicana sequebatur, a *Dionysii Exigu* versione discrepantia.

SCHOL. Conf. omnino Espen cit. dissert. §. 2.

§. XXXII.

Vsus eius quandiu persistit.

Vetus hic Codex dictus usum retinuit auctoritatemque etiam postquam suum Romae *Dionysius* vulgavit. Falebor modum, quod etiam largitur *Sirmondus*, idem quod Romanus accidisse accepimus (§. XXVII.) non paucis in Gallia privatis usuvenisse, ut visa *Dionysii* elegante atque concinna interpretatione, fastidire veterem, et p[ro]ae hac illam usurpare cooperint : verum usum tamen dionysiani Codicis statim, atque editus est, priore spreto, per Gallias invaluisse, quod *Petrus de Marca* statuebat ², id vero nondum adducor ut credam ³. Factum hoc ante *Caroli M.* tempora non videtur. Hic autem Romae quum esset, oblatum sibi dono ab *Hadriano* Pontifice *Dionysii* Codicem non modo in provinciis suac potestati subiectis promulgandum curavit : verum etiam decepta ex illo decretorum capita temporum Regnique sui rationibus magis congrua in *Capitulare Aquisgranense ann. 789.* transcripsit, adiecta sanctione : ut, si quis sacerdotum contra constituta decretalia præsumtiose agat, et corrigi nolens, ab officio suo submoveatur ⁴. Ita admittente potissimum *Carolo Imperatore* per univer-

¹ Lib. 5. cap. 19.

² Lib. 3. cap. 4. §. 2.

³ Vid. Espen cit. dissent. §. 3.

⁴ Vid. de Marca lib. 1. cap. 9. §. 4.

SECTIO I.

42 sum prope occidentem *Dionysii Codex* auctoritatem ad-
putus est¹. Nam me quidem in eam sententiam, quae
Codicem oblatum *Carolo cundem esse ac Codicem Diony-
sii* quorundam Pontificum epistolis auctum (§. XXVI.)
propensiorem facit *Hincmar* Rhemensis auctoritas.

SCHOL. I. Vid. Petr. Constantius citat. *prafat.* n.
128. Bohmer. *cit. diss.* (§. 4. n. 37. seq.) Ioan.
Christ. Rudolph. de *Cod. canon.* quem *Hadrianus P.*
Carolo M. obtulit Erlang. ann. 1754. Sunt qui cum
hoc canonum ac decretalium volumine *Breviarium ca-
nonum ex codice Weingartensis Monasterii* ab Henrico
Canisio editum tom. 2. *Antiq. lection. part. 1.* pag. 266.
perperam confundunt. Distinguit enim hoc ipse, quisquis
demum sit compendii istius auctor, a Codice canonum,
quem oblatum Carolo diximus. Vtrum vero *Breviarium*
istud nihil sit aliud quam Codici dionysiani brevis que-
dam summa (quod Bohmerus coniicit *cit. diss.* §. 7. n.
40.) an sit opus ab illo penitus diversum (quod magis
placet Basnagio in *observat.* §. 2. pag. 264.) definiri pu-
tem de his, quae supersunt, fragmentis non posse. Vid.
Sirmond. in *not. ad Epitomen Cod. Hadr.* tom. 8. *Con-
cil. General.*

SCHOL. II. Altera, quam Hadriano Pontifici vulgati
codices attribuunt, collectio est illa, quam Ingilrammo
vel, ut alii dicunt, Angilrammo, missam inscriptio men-
titur. Amplector enim libenter sententiam eorum, qui
capitula hæc non esse Hadriani existimant, sed Angil-
ramni ipsius, qui ea ex fictis nuper veterum Pontificum
epistolis ut plurimum collegit et Hadriano obtulit, quod
aliiquid causee sua præsidium extorqueret. Vid. Steph.
Baluzius in *prafat. ad Ant. Augustinum* §. 4. Natalis
Alexander *Sav.* VIII. cap. 1. art. 9. Petrus de Marca *lib.*
3. cap. 5. §. 4. Bohmer *cit. diss.* §. 9. n. 53. Espen *diss.*
de *Capitul. vulgo Hadriani.* Haec capitula citat frequen-
tissime Gratianus. Vid. Bohmerus ad can. 2. caus. 15. q.
6.

¹ Vid. de Marca *lib.* 3. cap. 4. §. 4. et 5.

CAPVT II.

43 6. Observat et post hunc Berardus. Exstant apud Har-
duin. tom. 3. *Concil. pag.* 261. seqq.

§. XXXIII.

Codex Ecclesiae Germanicae.

Placuit de his paulo explicatus disserere, ut mani-
festus constaret, quo iure in rebus et causis sacris ves-
tus Germania usa fuerit. Ob arctum enim nexum, quo
Germania per haec tempora Franciac adhaerebat, facile
in eam sententiam eo, disciplinam sacrorum in Gallica-
nis Ecclesiis usitatam eandem fuisse, ad quam se Eccle-
sia Germanica componeret¹. Huc nimur referendus
est Codex oblatus *Carolo* (§. XXXII.) Capitularia Re-
gum Francorum generalia, et ad Germaniam speciatim
directa, ut quæ maximam partem confessos in Synodis
canones continebant, additis Regum constitutionibus,
quas ad promovendam Ecclesiæ salutem exemplo ma-
iorum sanciebant. His si praeter Regulam *S. Benedicti*
pro Monachis in imperio receptam, et Regulam Aquis-
granensem *Canonisca* a *Ludovico Pio* ann. 816. scriptam,
Codicem addas Theodosianum eiusque præcipue librum
decimum sextum², et canones adiicias Ecclesiae Ger-
manicae proprios, quales sunt conditi ad usum Ecclesiae
Moguntinae relati in collectione, quae circa ann. 745.
a *S. Bonifacio* confecta in Monasterio Corbeiensi adser-
vatur³; nihil est, quod veram ac sinceram veteris Ger-
manorum sacri juris scientiam magnopere desideres. Ca-
nones enim Alemannicae Ecclesiae veteres, quos produxit
*Goldastus*⁴, nihil moror, quum recentioris aetatis sint,
F 2 et

¹ Vid. *Zallwijn Jur. Eccles. part. Germ. cap. 5.* §. 1.

² Vid. *Hincmar. Epit. 4.* cap. 6.

³ Vid. *D' Aberri* tom. 1. pag. 507.

⁴ *Tun. 3. Script. rer. Alem.*

SECTIO I.

et eiusmodi; ipso Schiltero iudice, ut parum fidei mereri videantur.

SCHOL. Vid. Schilter de liber. Eccles. German. Libert. 2. cap. 12. §. 16. et Auctor tractat. de fontib. iur. can. Germ. §. 6. pag. 20. Codicem oblatum Carolo editum novissime ex Bibliotheca Metropolitanae Ecclesiae Coloniensis Iosephus Harzheim tom. 1. Concil. German. p. 131. 235. moneteque ibidem doctissimus editor, eundem istum Codicem in usu fuisse in imperio Caroli istarum Ecclesiarum Germaniae, scilicet *Bavari*, *Norici*, *Belgii*, *Galliae*: quod moneo, ut fontem aperiam antiqui iuris, quo in sacra usq; patria mea De Marculphi antiquis formulisi uno verbo moneo, eas negligi non oportere ab iis, qui antiquos mores investigant. Vid. Natalis Alexander Sae*c.* VII. cap. 4. art. 9. et Sylb^g ad Heinec. histor. Iur. Civil. lib. 2. §. 32. in not.

§. XXXIV.

Codex Ecclesiae Anglicanae.

Vna nobis in occidente restat Ecclesia Anglicana, cuius memorabile Concilium est celebratum anno testo ac septuagesimo septimi saeculi Herufordiae a Cantuarensi Archiepiscopo Theodo^ro viri eius aetatis celeberrimo. De hoc sic Beda personam agens Theodori: Quunque explessem proloctionem, interrogavi unumquemque corum (Episcoporum) per ordinem, si consentirent, ea, quae a Patribus canonice sunt antiquitus decreta, custodire? Ad quod omnes consacerdotes nostri respondentes dixerunt: Optime omnibus placet, queaque definierunt sanctorum Patrum canones, nos quoque alacri animo libertissime servare. Quibus statim protuli eundem Librum canonum, et ex eodem libro decem capitula, quae per loca notaveram, quia maxime nobis necessaria scribam.¹

Sed

² Lib. 6. Histor. Eccles. cap. 5.

CAPVT II.

45

Sed eius Codicis auctor Theodorus ipse fuerit, ut vult Iustellus¹; an Codex vetus Ecclesiae Gallicanae, ut Baluzius contendit in notis ad Agobardum loco nuper citato; utrum vero a Codice Ecclesiae Romanae minime diversus, ut proprius a vero abesse iudicat Salmon², mihi quidem incompertum est: quamquam Salmonio malim quam Iustello adsentiri ob ea, quae habet Thomas Bruno³. Compilavit porro idem Theodorus librum Patrum Canonum, cuius tituli dumtaxat supersunt in primo Conciliorum Anglicanorum volumine.

SCHOL. Eiusdem Theodori duplex hodie Poenitentiale circumfertur. Vnum prodit opera Lucae Dr Acherii rude admodum et informe: alterum studio Iacobi Petiti Paris. ann. 1677. Adiecta his sunt capitula quaedam sublestae, ut videntur, fidei. Multa Gratianus ex hoc poenitentiale descripti, etsi non semper bona fide, quod Berardus docuit. Exemplio Theodori Ven. Beda, qui octavo saeculo floruit, librum fertur poenitentiale edidisse, quem novissimi vulgavit Mansi in Suppl. Concil. tom. 1. p. 580. Sed hoc multi egregie docti viri in dubium revocant. Vid. prae ceteris Seb. Berardus tom. 3. p. 515. seq. ubi etiam descripta a Gratiano fragmenta emendata simul et illustrata. De ceteris ex hoc aevō Codicibus conf. Ioan. Douy^g lib. 3. cap. 31. et Salmon cit. tract. part. 2.

§. XXXV.

Conclusio Capitis.

Atque haec de antiquis Ecclesiae christianaē legibus carumque collectionibus dicta sunt. Quod si qui erunt qui rogaturi sint, ecquid tanta haec in indagandis iudicandisque veterum Codicibus adhibita industria commodi

¹ In praefat. ad Cod. Eccles. univ.

² Tract. de Stud. Concil. part. 2.

³ In dissert. de Can. Apost. §. 4.

SECTIO I.

di sit studiosae inventu[m]t adlatura , eos ego meminisse velim , ut alia nunc non dicam , illorum , quae sunt scripta sapienter a Francisco Florente in praefatione dissertationis , quae est de origine , arte et auctoritate Iuris Canonici : cuius viri apud me auctoritas et[em] tanta est , ut inscitum illud , cuius me saepe in nostris hominibus pudet , cui usui ? facile ausim contempnere ; addam tamen aliud , idque necio an gravius Christ. Lupi p[ro]iuxata ex docti viri testimonium : *Ex quo antiquorum Canonum et intelligendorum et observandorum cura apud nos coepit tepercere ; irepere in scholas coepit subtiliter disputandi , et probabiliter opinandi licentiosa cum prurigine et sine freno libertas . E scholis in Ecclesiae ambones , et hinc in fidelis populi mores transiit : atque ita purum avitae moralis praesertim Theologiae vinum conosca humanae per peccatum obscuratae rationis aqua miscuit , et lucidum evangelicae scitae aurum vertit in scoriari multae corruptionis . Patrum cordibus in filios reducendis nulla via compendiosior quam reditus , verum sale conditus , ad antiquos nostris novissimum temporum infirmatibus congruos canones , quos S. Leo M. alta voce praedicat , esse Spiritu Dei constitutos , totius mundi reverentia consecratos , et usque ad saeculi finem utique in electorum cordibus permanuros . Conf. Espenii dissert. de auctoritate et stabilitate veterum canonum .*

CAPVT III.

DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI NOVI.

§. XXXVI.

Epocha Iuris Novi.

Initia Iuris Ecclesiastici eius , quod *nostrum* dicimus , iam alibi in initium saeculi non referebam (§. X.) Nec multo sentiam . Aliam enim prorsus disciplinas sacrae formam post haec tempora inductam fuisse , certum est , sive Graecam Ecclesias spectemus sive Latinam . Illa schismate ab hac disiuncta , repudiata sacrorum communione , iuris quoque communionem aversata est , Photio potissimum auctore , suis fere deinceps usa legibus . Latini vero *pseudo-Isidorii* fraude decepti , priscis maiorum suorum institutis relikti , novam quamdam et a superioris aetatis disciplina in quamplurimis discrepantem inhere instituebant , quo instituto quantum incommodi res Christiana accepit , sciunt , quibus lecta est sine praecaudicis aetatis istius historia . Colligendarum quoque legum ratio simplex olim et aperta in scholasticum quoddam artificium abiit , ineptum saepe et obscurum adeo , ut vix divinationi locum relinquat . Ut taceam suspectae et incertae fidei documenta tanta credulitate recepta , ut nihil videatur ineptiarum commenta obscura medii aevi diligentia , quod non collectorum aliquis suum fecerit .

§. XXXVII.

Collectio Canonum Graecorum postrema.

Postrema Graecorum eaque amplissima collectio , quam